

Ks. Leszek Misiarczyk, *Osiem logismoj w pismach Ewagriusza z Pontu*, Tyniec 2007, ss. 424.

Ewagriusz z Pontu (+399), to wczesnochrześcijański anachoreta i jedna z największych postaci chrześcijańskiego życia monastycznego. To także jeden z pierwszych teoretyków duchowości monastycznej. Jego wpływ na duchowość monastyczną i duchowość oraz pobożność chrześcijańską w ogóle jest ogromny, choć nie zawsze do końca zidentyfikowany. Autor oryginalny, dla mentalności zachodniej nieco egzotyczny, cieszy się dużym zainteresowaniem także współczesnych myślicieli i zyskuje zwolenników wśród entuzjastów tekstów poświęconych duchowości, czego dowodzi popularność jego pism. Ten teoretyk modlitwy i ascezy monastycznej pisał swoje traktaty w konwencji daleko odbiegającej od współczesnych standardów oraz przy użyciu mało precyzyjnej terminologii. Powoduje to zrozumiałe trudności w odczytaniu jego myśli i stwarza okazję do przypisywania mu wręcz fantastycznych wizji. Jeżeli do tego dodać fakt zagubienia wielu jego pism, a zachowanie innych tylko w tłumaczeniach, to łatwiej zrozumieć trudną sytuację każdego badacza przystępującego do analizy tekstów Ewagriusza i zamierzającego odczytać jego przesłanie naukowe. Jedną z takich prób przedstawił ks. L. Misiarczyk.

Materiałem, który stał się przedmiotem studiów ks. L. Misiarczyka, jest cała zachowana spuścizna literacka Ewagriusza z Pontu. Pomocą są polskie tłumaczenia znacznej części tego dorobku. Autor omawianej publikacji z nich korzysta w sposób krytyczny, poprawiając wersje tłumaczenia, z którymi się nie zgadza i proponując swoje. Podstawą badań są jednak teksty oryginalne.

Zasadniczy korpus pracy stanowią dwie części, z których pierwsza została zatytułowana „Podstawy filozoficzno-teologiczne systemu Ewagriusza”, a druga, obszerniejsza nosi tytuł: „Natura ośmiu głównych *logismoj*. Dynamika ich działania i strategie walki z nimi”

W pierwszej części Autor uważał za zasadne przedstawienie: 1) „Protologię i eschatologię Ewagriusza”, 2) „Antropologię Mnicha z Pontu”, 3) „Naukę duchową Ewagriusza”. W tych trzech tematach mieścić się mają istotne informacje, konieczne do zrozumienia zasadniczego tematu przedstawionego w cz. II. Autor nie ograniczył się tylko do przedstawienia tych koniecznych – jego zdaniem – kwestii, ale także ukazał ich genezę (zależność od Orygenesusa i Grzegorza z Nazjanzu). Zamysł w dużej mierze słuszny, choć nie łatwy w realizacji, bo eschatologia Orygenesusa to kwestia dość skomplikowana. Z pewnością koniecznością do zrozumienia duchowości Ewagriusza jest poznanie jego systemu antropologicznego. Jest on w swoich teoriach antropologicznych zależny i od Orygenesusa i od Grzegorza z Nazjanzu. Autor bazując na charakterystyce doktryn antropologicznych tych myślicieli w sposób nieco skomplikowany prezentuje antropologię samego Ewagriusza. , jak też jej zależności od wymienionych autorów jest mocno skomplikowana. Również prezentacja duchowości ewagrińskiej nie należy do prostych.

Część druga rozprawy została zatytułowana: „Natura ośmiu głównych *logismoj*, dynamika ich działania i strategie walki z nimi”. Składa się na tę część trzy rozdziały, noszące tytuły: 1) „*Logismoj* namiętnej części duszy”, 2) „*Acedia*”, 3) „*Logismoj* racjonalnej części duszy” Jest to oryginalna próba uporządkowania i wyjaśnienia systemu stworzonego przez Ewagriusza. Autor dysertacji bardzo wnikliwie przeanalizował teksty Ewagriusza, próbując jego myśli ująć w logiczny system. W każdym z rozdziałów omówione zostały poszczególne

„myśli namiętne”, które są bardziej znane jako grzechy główne. Poszczególne podrozdziały zostały oznaczone (dla żartu?) greckimi literami, natomiast tytuły to makaronizmy polsko-greckie (lub łacińskie). Niektóre z tych tytułów zostały sformułowane w sposób rozwlekły i niezbyt komunikatywny („Czas – Daemonium meridianum” [?]).

Ks. L. Misiarczyk podejmując studia nad myślą ascetyczną Ewagriusza z Pontu miał rozeznanie zarówno w stanie istniejących badań jak też zdawał sobie sprawę z trudności na jakie napotyka każdy, kto poświęca się tego rodzaju studiom. Chcąc znaleźć oryginalny wątek doktryny ascetycznej Mnicha z Pontu, musiał bardzo starannie dobrać nie tylko sam przedmiot ale także szczegółowy jego aspekt, bo zarówno same „myśli namiętne” jak też nauka o ewagrińskiej genezie nauki o grzechach głównych były przedmiotem licznych badań i studiów. Jak się wydaje, z tych ograniczeń wyszedł obronną ręką, bo wybrany temat zdaje się być oryginalny, a jego opracowanie nowatorskie nie tylko na polskiej scenie. Mimo oryginalności tematu Autor przez cały czas może kroczyć tylko wąską ścieżką, by nie wpaść w powtarzanie już istniejących opracowań.

Omawiana rozprawa jest pracą badawczą opierającą się na analizie tekstów Ewagriusza z Pontu, w mniejszym wymiarze kilku innych autorów (zwł. Orygenes). Autor mając dobre rozeznanie samych źródeł, dzięki znajomości języka greckiego wnika daleko w sam tekst, prowadząc dogłębne analizy zwłaszcza terminologii. Jest to zabieg pożyteczny, choć dla czytelnika mniej przygotowanego, lektura przez to staje się trudniejsza. W swoich analizach mniejszą uwagę poświęca kontekstowi historycznemu, co nieco zubaża wyniki i odbija się na jakości wysnuwanych wniosków. Czasem wyciąganych zbyt pochopnie, ale nie są to rażące uchybienia.

Studium ks. L. Misiarczyka przybliży nie tylko doktrynę Ewagriusza ale też jest ciekawym przyczynkiem do poznania historii kształtowania się nauki chrześcijańskiej o grzechach głównych. Jest to jednak lektura wymagająca dużej dozy uwagi oraz znacznego przygotowania teologicznego.

ks. Antoni Żurek